

## РОЗДІЛ 4

### МОВИ НАРОДІВ АЗІЇ, АФРИКИ, АБОРИГЕННИХ НАРОДІВ АМЕРИКИ ТА АВСТРАЛІЇ

УДК 811.521:304.2

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2024.38.30>

#### НЕСТАНДАРТНЕ ПОДВОЄННЯ ПРИГОЛОСНИХ ЗВУКІВ У МОВІ МАСОВОЇ КУЛЬТУРИ ЯПОНІЇ

#### NON-STANDARD GEMINATION OF CONSONANT SOUNDS IN THE LANGUAGE OF JAPANESE MASS CULTURE

Комарницька Т.К.,

[orcid.org/0000-0001-7196-0066](https://orcid.org/0000-0001-7196-0066)

кандидат філологічних наук, доцент,

докторант кафедри мов і літератур Далекого Сходу та Південно-Східної Азії  
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Мова масової культури Японії, відрізняючись від стандартної японської мови на всіх мовних рівнях, має специфічні риси фонетичного рівня, які виявляються, зокрема, у нестандартній гемінації, що не притаманна нормативній мові. Якщо в літературній японській мові гемінації можуть зазнавати лише звуки /k/, /s/, /sh/, /ch/ і /t/, то в мові масової культури Японії перелік приголосних звуків, які можуть подвоюватися, розширився і поширився, зокрема, на дзвінкі звуки /d/, /g/, /dz/, /bz/, /b/, а також на одноударний /r/ та фрикативний /h/. Нестандартне подвоєння дзвінких приголосних з'явилося в мові масової культури Японії внаслідок засвоєння нею великої кількості англійських запозичень, у результаті чого спостерігається своєрідна фонетична інтерференція. Нестандартна гемінація у суто японських словах викликана прагненням мови масової культури привернути увагу реципієнта, зробивши повідомлення більш емоційним та емпатичним. Подеколи нестандартне подвоєння приголосних (зокрема, одноударного /r/) привносить елемент пейоративності та грубості, що допомагає відтворити мовлення масово-культурних персонажів із відповідними характеристиками. При цьому, на відміну від гемінації в літературній японській мові, нестандартне подвоєння приголосних звуків у мові масової культури Японії не має смислорозрізнявальної функції і швидше покликане відтворювати розмовні та просторічні мовленнєві зразки. Окрім цього, на відміну від стандартної мови у мові масової культури Японії можливим є багатотактне подвоєння приголосних, що дозволяє створювати емпатичну градацію, підвищуючи виразність слова. У результаті нестандартної гемінації, яка являє собою фонетичну інновацію, мова масової культури відходить від орфоепічних норм японської мови, однак за рахунок цього досягається оригінальність і яскравість звукової складової сказаного.

**Ключові слова:** японська мова, фонетика, гемінація, емпатична градація, приголосні звуки, просторіччя, розмовне мовлення.

The language of mass culture of Japan differs from standard Japanese at all language levels and has specific features of the phonetic level, which are manifested, in particular, in non-standard gemination, which is not inherent in the normative language. If in standard Japanese only the sounds /k/, /s/, /sh/, /ch/ and /t/ can undergo gemination, then in the language of mass culture of Japan the list of consonant sounds that can be geminated has expanded and extended, in particular, to the voiced consonants /d/, /g/, /dzh/, /dz/, /b/, as well as to the liquid /r/ and the fricative /h/. Non-standard gemination of voiced consonants appeared in the language of mass culture of Japan as a result of its assimilation of a large number of English borrowings, leading to a kind of phonetic interference. Non-standard gemination in purely Japanese words is caused by the desire of the language of mass culture to attract the attention of the recipient, making the message more emotional and emphatic. Sometimes non-standard gemination of consonants (in particular, of the liquid /r/) introduces an element of pejorativeness and rudeness, which helps to reproduce the speech of mass-cultural characters with the corresponding characteristics. At the same time, unlike gemination in literary Japanese, non-standard gemination of consonant sounds in the language of mass culture of Japan does not have a semantic distinguishing function and is rather designed to reproduce colloquial and informal speech patterns. In addition, unlike standard language, in the language of mass culture of Japan, multi-moraic gemination of consonants is possible, which allows to create an emphatic gradation, increasing the expressiveness of a word. As a result of non-standard gemination, which is a phonetic innovation, the language of mass culture deviates from the orthoepic norms of the Japanese language, however, due to this, the originality and brightness of the sound component of what is said is achieved.

**Key words:** Japanese language, phonetics, gemination, emphatic gradation, consonant sounds, colloquialism, spoken language.

**Постановка проблеми.** Масова культура, що розвинулася для задоволення потреб постіндустріального суспільства, створює альтернативну реальність, побудовану на розвагах, приємних емоціях та отриманні задоволення, і підганяє під свої потреби мову, що вживається у масово-культурній продукції, спрощуючи її та віддаляючи від літературного стандарту. Відповідно, мова масової культури постає як окремий соціофункційний лінгвістичний феномен, являючи собою особливий субстандарт, який, однак, відрізняється на всіх мовних рівнях від описаних субстандартів. Зокрема, на фонетичному рівні можна спостерігати низку нестандартних явищ, які на матеріалі мови масової культури Японії досі не були системно описані.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Наявні фонетичні розвідки на матеріалі японської мови, присвячені явищу подвоєння приголосних, спираються на літературну японську мову. Дослідники, зокрема, вказують, що у нормативній японській мові подвоєння приголосних (гемінація, 促音), яке на письмі позначає зменшений діакритичний символ つ・ッ /цу/, що ставиться перед складами, приголосні яких при вимові будуть подвоюватися (при цьому приголосний, що «відділився», закриває попередній голосний і утворює довгий закритий склад) [1, с. 71; 2, с. 239], виконує насамперед смислорозрізнавальну функцію (наприклад, かた – かった, はと – ハット) [3, с. 43] і допускається лише для звуків /к/, /с/, /ш/, /ч/ і /т/ [4, с. 64]: mikka (三日 – *третє число*), kekku (結構 – *достатньо, добре*), massugu (まっすぐ – *прямо*), zashshi (雑誌 – *журнал*), mattaku (全く – *абсолютно*), totte (取っ手 – *ручка дверей*) [4, с. 64].

**Постановка завдання.** Однак, як свідчать наші спостереження, у мові масової культури у цьому аспекті спостерігаємо низку фонетичних інновацій, викликаних, по-перше, великою кількістю запозичень з англійської мови, фонетична система якої відрізняється від японської, а тому процес їхньої фонетичної адаптації залучає нестандартні для японської мови фонетичні поєднання; і, по-друге, прагненням мови масової культури виділитися, привернути увагу до культурного продукту, який вона представляє, оскільки основною метою будь-якої масово-культурної продукції є стимулювання попиту і споживання, адже сама сутність цієї культури є комерційною. Нерідко при цьому другий чинник фонетичних інновацій у мові масової культури виражається у її наслідуванні спонтанного розмовного мовлення, яке на фонетичному рівні також повсякчас

відходить від орфоепічних норм, за рахунок чого досягається оригінальність і яскравість звукової складової сказаного. Відповідно, нам хотілося би проаналізувати ці випадки нестандартної гемінації та поміркувати над її роллю у мові японської масової культури.

**Виклад основного матеріалу.** Отже, в аспекті нестандартного подвоєння приголосних у мові масової культури спостерігаємо ненормативне розширення переліку приголосних фонем, які зазнають подвоєння. Так, зокрема, трапляється ненормативне для японської стандартної фонетики подвоєння дзвінких приголосних, яке з'явилося в японській суто під впливом англійських запозичень [3, с. 54; 5, с. 318–319]. Особливо типовими є випадки такого явища у жанрі модних журналів, якому притаманне повсякчасне зловживання невмотивованими англіцизмами. Для прикладу наведемо уривки з глянцевого журналу Elle Japan:

ミディウミソリッド – в уривку спостерігаємо подовження дзвінкого зімкненого передньоязикового /д/;

コペンハーゲン・ファッションウィークの会場ではウェア、バッグ、シューズにいたるまでアニマル柄が大ヒット。 – у фрагменті подвоєння зазнав іще один дзвінкий приголосний – зімкнений задньоязиковий /т/;

新生「クロエ」が火付け役となり、この秋はボヘミアンスタイルがブームを巻き起こす予感。そして、おしゃれ達人の間では、スタッズ付きや極太デザインなど、存在感のあるベルト使いでボーボーなムードを取り入れる着こなしが早くもヒット中。 – речення містить подвоєний дзвінкий зімкнено-щілинний /дз/;

「ルイ・ヴィトン」や「ディオール」、「エムエスジーエム」はシアー素材をきらびやかに装飾することで最上級のエレガンスを打ち出し、「ヴァレンティノ」「ドルチェ&ガッバーナ」らはシアー素材を重ねることでセンシユアルな濃淡を表現した。 – в уривкові вжито подвоєний дзвінкий губний зімкнений /б/;

ほっこりした印象になりすぎないように、きれいめのアイテムやエッジの効いた素材感を組み合わせるのがコツ。 – подвоєння дзвінкого зімкнено-щілинного /дж/.

Що особливо цікаво, ціла низка запозичень із ненормативним подвоєнням дзвінких приголосних (ビッグ, バッグ, グッド, ポインテッド, ソリッド, レッド) походять від англійських слів, у яких подвоєння приголосних немає (big, bag, good, pointed, solid, red), тобто вдаватися до порушення орфоепічних норм японської мови не було жодної необхідності. У випадку з запозиченим

словом エッジ подвоєним дзвінким африкатом відтворено англійський дифтонг (age), що також є доволі нестандартним фонетичним рішенням. Не відповідає логіці і подвійний дзвінкий африкат /дз/ у запозиченні スタツズ, що походить від англійського stars, яке не містить дзвінких звуків, а звук /т/, який в англійській фонетичній системі є альвеолярним апроксимантом [6, с. 14], при запозиченні в японську за правилами разом із голосним переходить у подовжений голосний, неначе об'єднуючись із голосним звуком, що позиційно йому передуює (スターズ、フォロワー、ポーク、フォーク).

Отже, численні лексичні запозичення у мові масової культури стають передумовою пристосування її фонетики до ненормативних із точки зору японської орфоєпії фонетичних явищ. Такі неприродні фонетичні зразки, стверджує Шігето Кавахара, можуть співіснувати синхронічно разом із традиційними, природними, що в результаті може впливати на фонологічну систему мови, в якій закріпилися певні фонетичні обмеження з огляду на історичні зміни [5, с. 318, с. 328]. Виходить, що фонетична адаптація англійських запозичень фактично веде до фонетичної інтерференції [7, с. 24].

Відхилення від орфоєпічних норм у подвоєнні приголосних у фонетиці мови масової культури Японії спостерігаємо і на прикладі незапозичених слів. Так, воно поширилося на дзвінкі приголосні (はっじめまして!) і задньоязиковий фрикативний /х/, який у нормативній японській мові не зазнає гемінації, однак може набувати її у деяких жанрах масової культури (здебільшого манзі й аніме) для імітації фамільярного розмовного мовлення, в якому спорадично трапляється таке ненормативне подвоєння /х/ [4, с. 64]: わっ はっは!; おっはよー (із манги).

Так само і подвоєння одноударного приголосного /р/ фонетичними правилами японської мови не допускається (що логічно, виходячи з природи цього звуку, адже він одноударний апікальний постальвеолярний [4, с. 62], а при подвоєнні має переходити у вібрант, якого в японській фонетичній системі не існує). Приклади такого ненормативного подвоєння приголосного /р/, зокрема, типові для жанрів манги, аніме, фільмів та серіалів, у яких персонажами виступають хулігани та члени банд, що спілкуються грубим мовленням (імовірно вібрант /р/ сприймається як грубий і загрозливий [8, с. 47], тому з огляду на свої звукосимволічні властивості й використовується для імітації грубого мовлення).

お前、ケンカ売っとんか、コウタルぞコッラ!

お前、何ガンを飛ばして見せもんねんコッラ!

手前、ちょっと出ようコッラ!

お前ビビトンだコッラ!

Як бачимо, всі ці грубі вислови закінчуються на грубу частку コラ, яку зазвичай вимовляють із емпатичною артикуляцією, подвоюючи удноударний /р/, при цьому можливою є навіть градація, за якої відбувається вже навіть не подвоєння, а потроєння приголосного звуку (у цьому разі природа вібранта, на який перетворюється одноударний /р/ унаслідок подвоєння, це цілком дозволяє): いてまうぞコッッッッッラ! *Прикінчу!* Як бачимо, на письмі така кількакратна гемінація відображається повторенням діакретичного знаку っ/ッ кілька разів поспіль [2, с. 239].

На думку японських фонетистів, за рахунок такого багатократного повторення приголосного звуку (що абсолютно нетипове для літературної японської мови) також досягається не бінарність, а емпатична градація (аналогічно до багатотактного подовження голосних), яка може сягати шестикратної гемінації приголосного звуку зі збільшенням емпатичної складової паралельно до збільшення такого повторення (наприклад, [hiddoi], [hiddoi], [hiddoi] і далі) [2, с. 254].

Такі відхилення від нормативної фонетики, що їх фіксує мова масової культури, безперечно являють собою інноваційні процеси, що, цілком можливо, в майбутньому вплинуть і на фонетичну систему літературної мови, змінивши її орфоєпічні норми.

Крім обслуговування англійських запозичень і додавання фамільярно-грубих конотацій до питомої лексики подвоєння приголосних звуків у мові масової культури також може мати на меті надання питомим словам більш розмовно-невимушеного забарвлення, що прийшло у мову масової культури з розмовного мовлення. Як зазначає Т. Дементьєва, іноді подвоєння приголосних відіграє роль підсилення емоційного забарвлення і при цьому не виконує смислорозрізнявальної функції あんまり, みなさん → みんな, やはり → やっぱり [1, с. 73], при цьому подвоєння може виникати у випадках, коли поряд стоять мори з однаковими приголосними (і голосний між ними ніби редукується): あたたかい – あったかい, さんかくけい – さんかつけい, どこか – どっか [1, с. 74]. У результаті таких трансформацій утворюються фоноваріанти, що надають мовленню експресивності, підвищують виразність висловлювання, а тому здатні виконувати функцію привернення уваги реципієнта [9, с. 49]. За рахунок цих рис фоноекспресиви з подвоєними приголосними

активно залучаються у мову масової культури, оскільки допомагають їй привертати увагу споживача масово-культурного продукту. Тому й не дивно, що таке нестандартне подвоєння приголосних звуків є частотним в усіх жанрах мови масової культури:

でもこの作品は本当にいろいろなものを取り入れたアクション・インターテイメントだと思ってるから。(з журналу) – подвоєння сонорного /н/, що супроводжується редукцією двох мор (літературне いろいろな); в уривку також спостерігаємо редукцію голосного /і/ у дієслові тривалого виду 思っている;

いろいろな感情が涙となって流れている (із телесеріалу) – аналогічне до першого прикладу подвоєння сонорного /н/, що супроводжується редукцією двох мор (літературне いろいろな);

Hey You どこにいんの？

Come Here 愛にきてよ (із популярної пісні) – подвоєння назального /н/ на межі відмінюваного прикметника й емпатичної частки, що супроводжується редукцією прикінцевого /і/ у прикметнику;

キャプテン しゃべってる間ずっとまゆげばかり見ても一たー やんなあ! (із манги) – подвоєння зімкненого глухого /к/ у слові ばかり, що робить його невимушенішим та експресивнішим; подвоєння сонорного /н/ у слові いやな, яке також супроводжується редукцією початкового голосного /і/ та емпатичним подовженням прикінцевого голосного /а/, що надає і без того конотативно забарвленому слову надзвичайно сильної експресії; також у реченні наявна редукція голосного /і/ у дієслові тривалого виду しゃべっている;

ホントはあんま好きじゃない。クリスマス…… (з аніме) – подвоєння сонорного губного /м/ з редукцією прикінцевої мори (нормативне あまり);

堀さん・・・俺・・・わかんねえ・・・ (із манги) – у слові わかんねえ (літературне わからない) спостерігаємо цілу низку фонетичних трансформацій: редукцію прикінцевих /а/ й /і/ з подальшим їхнім переходом в /е/, відтак емпатичне подовження цього /е/, редукцію мори /ра/ з подальшим емпатичним подвоєнням сонорного /н/, яке неначе «компенсує» цю редукцію, у результаті чого отриманий фоноекспресив, попри зазначені ним редукції, за кількістю мор не відрізняється від оригінального літературного слова;

それをケアすんのがアンタの役目だろう! (з аніме) – емпатичне подвоєння початкового звуку /н/ у частці の, що супроводжується редукцією останньої мори у дієслові する;

ハハッぜんぜん興味ない! (із манги) – подвоєння африката /дз/ (нормативне ぜんぜん), причому не лише у середині, а й на початку слова, що в літературній японській мові неможливо;

こっちの話です (із телесеріалу) – подвоєння африката /ч/, що супроводжується редукцією останньої мори (нормативне こちら);

SHY でもいいよ

こっちおいで

なに飲みたい? (із популярної пісні) – аналогічний до попереднього приклад;

バッカヤロウ。何考えてんだよ! (з аніме) – подвоєння зімкненого глухого /к/ у слові зі зниженою експресією ばか, що робить його ще грубішим та експресивнішим; в уривкові також наявна редукція мор /і/ й /та/ у дієслівній формі 考えていたん;

あのつバカと何もない! (із телесеріалу) – подвоєння дзвінкого губного /б/ на початку слова ばか, що порушує відразу дві орфоепічні норми про неможливість подвоєння приголосних на початку слова і неможливість подвоєння дзвінких приголосних; при цьому бачимо, що подвоєння приголосних в одному і тому самому слові може відбуватися за різними принципами (оскільки слово ідентичне до попереднього прикладу);

A: やっぱり会いたいの?

B: べつに、会いたいことなんかないよ! あのつバカ男!

A: そっか。

B: そうだよ。もうっせいっせいしてるよ。(із фільму) – перехід глухого /х/ у напівдзвінчений /п/ з подальшим його подвоєнням у слові やはり; ненормативне подвоєння початкового дзвінкого /б/ у слові べつに; подвоєння глухого /к/ разом із просодичним скороченням подовженого голосного /о/ у слові そうか; ненормативне подвоєння початкового фрикативного /с/ разом із подвоєнням цього самого звуку в середині слова せいせい;

七夕っつったら 8月って決まってっぺ (із реклами) – нестандартне для японської літературної мови подвоєння фрикативного /ц/ на початку слова っつたら.

Такі подвоєння надають словам більшої експресії, невимушеності і, так би мовити, «простоти» (т.зв. «емфатична гемінація» [10, с. 4]), а подеколи, відбуваючись в і без того конотативно забарвлених словах, підсилюють їхнє значення, роблять їх грубішими: やっぱい、ひっどい、すっごい、うっざい [10, с. 4]. При цьому констатуємо брак системності і єдиної моделі, за якою відбувається емпатична гемінація у мові масової культури, оскільки в одному і тому самому слові подво-



ення можуть зазнавати різні приголосні звуки (っばか – ばっか), а також хаотично супроводжуватися редукцією (あんまり – あんま). Крім цього типовим виявляється і нелітературне подвоєння початкового приголосного, що не відповідає орфоепічним нормам японської мови.

**Висновки.** Отже, в результаті нашого стислого аналізу можемо стверджувати, що нестандартна гемінація у мові масової культури Японії являє собою фонетичну інновацію, що виникла на основі двох факторів – впливу численних англомовних запозичень, надмірне вживання яких є типовим

для мови масової культури Японії, а також прагнення останньої відтворювати просторічно-емоційні мовленнєві зразки. Ці випадки нестандартної гемінації приголосних звуків у мові масової культури Японії, на нашу думку, мають на меті додати їй невимушеності і яскравості, чим привернути увагу споживача і розслабити його, щоби він легше сприймав нав'язуваний йому масово-культурний продукт. З цією самою метою, на нашу думку, у мові масової культури Японії побутують і інші фонетичні інновації, вивчення яких має перспективу для подальших наукових розвідок.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дементьева Т. С. Практична фонетика японської мови : підручник. Одеса : Видавництво «Азіатика», 2024. 292 с.
2. Kawahara S., Braver A. Durational properties of emphatically lengthened consonants in Japanese. *Journal of the International Phonetic Association*. 2014. № 44/3. P. 237-260.
3. Kawahara S. The phonetics of sokuon, or geminate obstruents. *Handbook of Japanese Phonetics and Phonology* / ed. by Haruo Kubozono. Berlin, München, Boston : De Gruyter Mouton, 2015. P. 43-77.
4. Комарницька Т. К., Комісаров К. Ю. Сучасна японська літературна мова: теоретичний курс. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. Т. 1. 320 с.
5. Kawahara S. Phonetic naturalness and unnaturalness in Japanese loanword phonology. *East Asian Linguist*. 2008. № 17. P. 317-330.
6. Кирій А. С. Методичні рекомендації для занять з настановно-корективного курсу фонетики англійської мови для студентів I курсу. Київ: Видавничий центр КНЛУ, 2024. 52 с.
7. Procházka O. Cohesive Aspects of Humor in Internet Memes on Facebook: a Multimodal Sociolinguistic Analysis. *Ostrava Journal of English Philology*. 2016. Vol. 8. № 1. P. 7-40.
8. Бондаренко І. П., Комарницька Т. К. Актуальні напрями і проблеми сучасної лінгвістики : навчальний посібник для студентів-сходознавців. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2013. 272 с.
9. Стуженко О. М. Стилiстичне функціонування фонологічного словотвору в японській мові. *Проблеми сходознавства в Україні* : матеріали V науково-практичної конференції, м. Харків, 8-9 листопада 2008 р. Харків, 2008. С. 44-51.
10. Kawahara S. Phonological opacity in Japanese. *Ms. Keio University*. 2016. P. 1-21.